

ALLEEN EEN KUSJE op de wang

Voor de coronacrisis was het normaal: zelfs vage bekenden kusten elkaar ter begroeting of bij een felicitatie. En steeds vaker kwam daar de uit Amerika overgewaaide *hug* ook nog bij. Maar tot in de jaren zestig hielden Nederlanders meer afstand, zo herinnert **Annegreet van Bergen** zich. En dat was niet minder hartelijk.

door **ANNEGREET VAN BERGEN**

Annegreet van Bergen is econoom en journalist. In deze rubriek beschrijft ze innovaties die het leven radicaal hebben veranderd. De beste stukken zijn gebundeld in *Een (ongewone) geschiedenis van doodgewone dingen*, te verkrijgen via www.historischnieuwsblad.nl/shop.

‘Wat is een bruiloft zonder knuffel?’

Deze kop stond naar aanleiding van de versoepeling van de coronamaatregelen bij ons in de lokale krant. Wanneer je deze verzuchting niet als retorische vraag opvat, maar als een verzoek om informatie, dan luidt het antwoord dat zo’n bruiloft jarenlang heel gewoon en heel hartverwarmend was.

Ik heb begin jaren zestig als kind nogal wat trouwerijen meegemaakt van jongere broers en zussen van mijn ouders. Ik was naaste familie, en naaste familie gaf het bruidspaar een kusje op de wang. Meer niet. In 1969 ging ik als tiener naar het bruiloftsfeest van een dochter van goede vrienden van mijn ouders. Ik stond met vele anderen in de rij om de bruid en haar nieuwbakken echtgenoot te feliciteren. Net als de rest gaf ik ze een hand. Kussen of knuffelen? Dat deed niemand.

In datzelfde jaar was een kus voorpaginanieuws. Minister Marga Klompé (van toen nog CRM: Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk) reikte in augustus 1969 de P.C. Hooftprijs uit aan schrijver Gerard (toen nog: van het) Reve.

Reve gaf de minister na haar toespraak een zedige zoen op de wang. Het hele land was in rep en roer en de schrijver moest uitleggen wat hem had gebracht tot deze daad.

Reve: ‘Ik vond dat ik een gebaar moest maken, vooral in zo’n ijskoud land als dit. Waarom zou ik, dacht ik bij mezelf, na afloop imbeciel aan haar hand gaan trekken? Ik weet wel dat er genoeg mensen zijn die als door een adder gebeten in de lucht springen als ze gekust worden, maar ik kwam juist uit Frankrijk, waar de *accolade* wat gemakkelijker gaat, nietwaar.’ En om aan te geven dat de bewindsvrouw geen aanstoot had genomen aan de opzienbarende zoen, vervolgde hij: ‘Minister Klompé heeft zich naderhand nog zeer lang en zeer goed met mij onderhouden.’

Er is sindsdien veel veranderd op zoengebied. Socioloog Cas Wouters wijdt in zijn boeken over informalisering van omgangsvormen onder andere aandacht aan de opkomst van dit ‘sociale kussen’: de trend om ook mensen te zoenen met je wie geen intieme band hebt. Schrijvers van manierenboeken hadden aanvankelijk ten

INFLATIE

HET IS EEN TREND OOK
MENSEN TE ZOENEN MET
WIE JE GEEN INTIEME
BAND HEBT

Consternatie

Als hij de P.C. Hooftprijs ontvangt, geeft schrijver Gerard van het Reve minister Marga Klompé een kus. 26 augustus 1969.

opzichte van dit fenomeen de nodige reserves. Volgens hen was het óf uit een ander land overgewaaid, óf afkomstig uit kringen van bohemiens en kunstenaars. Zo schreef de vaderlandse koningin van de goede manieren Amy Groskamp-ten Have in 1983: 'Ook in Nederland kussen mannen en vrouwen nu méér dan ooit tevoren in duizend jaar beschaving. Het gebruik is ontstaan in de modewereld, overgewaaid naar het toneel, in zwang gekomen in het televisiewereldje en nu ingeburgerd in bijna alle lagen van de maatschappij.' Het Duitse boek *Umgangsformen Heute* uit 1988 sloeg mijns inziens de spijker op zijn kop met de constatering: 'Zulke kusjes op de wangen hebben geen andere betekenis dan "we mogen u en u behoort nu tot onze kennissenkring".'

Toen het aantal zoenen almaar toenam vroeg Amy zich af waar dit alles, als de zoeninflatie maar voortduurde, zou eindigen. Wat mij betreft maakte in het *precovidium* de uit Amerika overgewaaide *hug* het helemaal te dol. Voor een groeiend aantal mensen was het niet meer genoeg om links, rechts, links vluchtig de wangen tegen elkaar te houden en dan 'mwah' te zeggen. Nee, zij sloegen hun armen om me heen en drukten hun bovenlijf tegen het mijne. Dat geknuffel was mij een

brug te ver. Wat dat betreft ben ik blij dat wij nu vanwege onze gezondheid onderling anderhalve meter afstand in acht moeten nemen.

In de loop der geschiedenis veranderen omgangsvormen voortdurend. Zo schreef Erasmus in 1530 dat het onbeleefd was om iemand aan te spreken terwijl die aan het plassen of poepen was. In die tijd gebeurde dat niet op speciale plekken. Pas in latere jaren deed men zijn gevoeg in strikte afzondering.

De adviezen uit de tijd van Erasmus wekken nu onze lachlust op. Zoals: spuug niet op of over de tafel, maar eronder. En: wanneer je de nacht met meer vreemden in een en hetzelfde bed doorbrengt, moet je niet met jouw benen tussen die van een ander gaan liggen. Even opmerkelijk is de bevinding van socioloog Cas Wouters dat overwegingen van hygiëne en gezondheid bij de veranderende adviezen klaarblijkelijk geen rol van betekenis hebben gespeeld. Maar bij nadere beschouwing is dat ook weer niet zo heel raar. De uitvinder van de microscoop, Anthonie van Leeuwenhoek (1632-1723) moest nog geboren worden. Wat wisten mensen vóór die tijd nou van bacteriën of virussen? ■